

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра конституційного і муніципального права

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан юридичного факультету

Віталій СЕРЬОГІН

2024 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ

рівень вищої освіти: третій (доктор філософії)

галузь знань: 8 Право

спеціальність: 081 Право

освітня програма: 081 Право

вид дисципліни: за вибором

факультет: юридичний

2024/ 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою юридичного
факультету "28" серпня 2024 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Серьогін Віталій Олександрович, д.ю.н., проф., професор
кафедри конституційного і муніципального права

Програму схвалено на засіданні кафедри конституційного і муніципального права

Протокол від "26" серпня 2024 року № 11

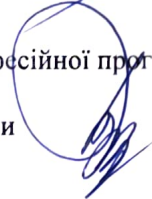
Завідувач кафедри
конституційного і муніципального права

Марк ВОРОНОВ

Програму погоджено з гарантом освітньої професійної програми 081 Право

Гарант освітньої професійної програми

Тетяна КАГАНОВСЬКА

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного
факультету
Протокол від "28" серпня 2024 року № 1

Голова науково-методичної комісії
юридичного факультету

Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Засади конституційного ладу» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії (PhD) спеціальності 081 Право

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Викладання навчальної дисципліни «Засади конституційного ладу» має на меті забезпечити формування в аспірантів здатності розв'язувати комплексні задачі та проблеми в галузі конституційного права, здійснювати в цій галузі дослідницько-інноваційну діяльність, що передбачає глибоке осмислення наявних знань, створення нових цілісних знань, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, практичне впровадження отриманих результатів.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основні завдання вивчення дисципліни «Засади конституційного ладу» полягають у формуванні в аспірантів таких компетентностей:

ІК. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері права, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

ЗК01. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК03. Здатність розв'язувати комплексні проблеми на основі системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.

ЗК04. Здатність усно і письмово презентувати результати власного наукового дослідження українською та іноземною мовами, глибоко розуміти іншомовні наукові та професійні тексти за напрямом досліджень.

ЗК05. Здатність вести наукову дискусію та спір, відстоювати власні погляди в максимально ефективній, переконливій, коректній і тактовній формі, інтелектуальна чесність і вміння працювати з критикою.

СК2.01. Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання конституційно-правових та муніципально-правових явищ і процесів; розуміти конституційно-правові і муніципально-правові проблеми, теорію та практику конституціоналізму.

СК2.02. Здатність застосовувати методи правового і міждисциплінарного дослідження конституційно-правових та муніципально-правових явищ і процесів, використовувати релевантний дослідницький інструментарій.

СК2.03. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність, викладати конституційно-правові дисципліни на високому теоретичному й методичному рівні.

СК2.04. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в галузі конституційного і муніципального права та забезпечувати якість виконуваних досліджень; дотримання права інтелектуальної власності та стандартів академічної доброчесності.

СК2.05. Здатність моделювати оптимальні варіанти вирішення складних правових проблем з точки зору конституційного і муніципального права, прогнозувати можливі наслідки їх реалізації.

СК2.06. Здатність здійснювати експертну діяльність у сфері права, тлумачити здійснювати наукове тлумачення конституційно-правових і муніципально-правових актів, надавати рекомендації щодо їх удосконалення.

СК2.07. Здатність виявляти нові інституційні етичні виклики та етичні виклики в житті

суспільства і пропонувати для них правові механізми розв'язання з точки зору конституційного і муніципального права.

СК2.08. Здатність до міжнародної науково-педагогічної мобільності за конституційно-правовим профілем.

1.3. Кількість кредитів – 5

1.4. Загальна кількість годин – 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Професійна за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	2-й
Лекції	
16 год.	6 год.
Семінарські заняття	
16 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
118 год.	140 год.

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми, в результаті вивчення дисципліни «Засади конституційного ладу» аспіранти мають досягти таких програмних результатів:

ПРН01. Мати передові концептуальні та методологічні знання у сфері права і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень, отримання нових знань та здійснення інновацій.

ПРН02. Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми права державною та іноземною мовами, оприлюднювати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях.

ПРН03. Застосовувати у фаховій діяльності знання та розуміння системи права, історії світової та української правової думки, сучасної правової доктрини, а також основних напрямів та провідних тенденцій у розвитку права.

ПРН05. Планувати і виконувати теоретичні та прикладні дослідження з права та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного наукового інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу передових концептуальних і методологічних знань щодо досліджуваної проблеми з дотриманням стандартів академічної та професійної етики.

ПРН10. Готувати правові висновки, пропозиції та рекомендації за результатами правового дослідження.

ПРН11. Здійснювати доктринальне тлумачення норм національного, міжнародного та права Європейського Союзу, здійснювати порівняльний аналіз правових явищ та процесів у різних правових системах.

ПРН12. Демонструвати лідерські якості, навички міжособистісної взаємодії, вміння працювати в команді дослідників, ефективно спілкуватися на професійному та соціальному рівнях, дотримуючись принципів наукової етики.

ПРН14. Застосовувати на постійній основі деонтологічні правила і керівні принципи наукових досліджень в галузі права з урахуванням таких аспектів, як необхідність дотримання авторських прав, недоторканності приватного життя, професійної таємниці та належних дослідницьких практик тощо.

ПРН15. Формулювати і вирішення завдань, які виникають під час науково-дослідницької і науково-педагогічної діяльності, що потребують поглиблених професійних знань.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Онтологія та аксіологія засад конституційного ладу

Тема 1. Поняття конституційного ладу та його співвідношення із суспільним ладом

Сутність формаційного підходу до дослідження еволюції держави і права. Суспільно-економічна формація і суспільний лад. Поняття та структура суспільного ладу. Об'єктивний характер суспільного ладу. Підсистеми суспільного ладу. Економічний базис та політична надбудова суспільства.

Еволюція та основні моделі конституційного закріплення суспільного ладу. Суспільний лад у конституціях різних «поколінь». Особливості закріплення суспільного ладу в радянських конституціях. Закріплення суспільного ладу в чинній Конституції України.

Поняття та ознаки конституційного ладу. Умови існування конституційного ладу. Об'єктивно-суб'єктивний характер конституційного ладу. Співвідношення конституційного і державного ладу. Діалектика взаємодії суспільного і конституційного ладу.

Тема 2. Поняття та ознаки засад конституційного ладу

Засади конституційного ладу як провідний генеральний інститут конституційного права України. Співвідношення засад конституційного ладу з іншими інститутами конституційного права. Нормативне закріплення засад конституційного ладу.

Засади конституційного ладу і конституційно-правові цінності. Засади конституційного ладу і конституційна правосвідомість. Засади конституційного ладу в структурі конституціоналізму. Роль засад конституційного ладу у стабілізації суспільного ладу та його прогресивного розвитку.

Поняття та ознаки принципів, що становлять засади конституційного ладу. Засади конституційного ладу в системі принципів права. Політико-правовий характер засад конституційного ладу. Абстрактність засад конституційного ладу. Ідеологічна загальноприйнятність засад конституційного ладу. Стабільність засад конституційного ладу. Системність засад конституційного ладу.

Тема 3. Система принципів, що становлять засади конституційного ладу України.

Принципи народного і державного суверенітету: зміст і співвідношення. Принцип найвищої соціальної цінності як прояв гуманізму конституційного ладу. Принцип соціальної держави та його значення для соціально-економічного розвитку.

Принципи верховенства права і правової держави: зміст і співвідношення. Принципи республіканізму, унітаризму та демократизму як конституційні характеристики форми української держави. Принцип поділу державної влади як структурно-функціональний принцип організації та діяльності державного апарату. Принцип визнання і гарантування місцевого самоврядування як прояв децентралізації в територіальній організації публічної влади. Принцип гласності та його роль в умовах інформаційного суспільства.

Принцип визнання міжнародно-правових стандартів як конституційна засада зовнішньої та внутрішньої політики. Принцип плюралізму та його значення для забезпечення суспільної злагоди.

Тема 4. Гарантії конституційного ладу та його засад.

Поняття гарантій конституційного ладу та його засад. Організаційно-правовий механізм гарантування конституційного ладу.

Види гарантій конституційного ладу. Загальні та спеціальні гарантії конституційного ладу. Матеріальні, процесуальні та інституційні гарантії конституційного ладу. Роль громадян, їхніх колективів, органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства у гарантуванні конституційного ладу.

Основні загрози конституційному ладові, їх причини та наслідки. Конституційний лад і національна безпека. Конституційно-правові заходи примусу в механізмі гарантування конституційного ладу.

Розділ 2. Конституційні засади окремих підсистем суспільного ладу України

Тема 5. Конституційні засади політичної системи України

Конституційне право і політика: історико-теоретичні аспекти. Політична і правова системи суспільства: поняття, співвідношення, взаємодія. Еволюція конституційно-правового регулювання політичних відносин: вітчизняний і зарубіжний досвід. Політичний вимір сучасної конституції. Конституційно-правові проблеми політичних реформ в Україні. Конституційна політика і політична конституція.

Конституційно-правові інститути, що визначають сучасний характер політичної системи України. Конституційно-правові принципи політичної системи України.

Конституційно-правовий статус громадян та їхніх спільнот у політичній системі України. Конституційно-правове закріплення основних політичних прав і свобод особи в Україні.

Конституційна форма держави як провідного елемента політичної системи України. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування та їхній вплив на модернізацію політичної системи України. Конституційно-правові аспекти формування інститутів громадянського суспільства як суб'єктів політичної системи.

Тема 6. Конституційні засади економічної системи України

Конституційне право і економіка: історико-теоретичні аспекти. Економічна і правова системи суспільства: поняття, співвідношення, взаємодія. Еволюція конституційно-правового регулювання економічних відносин: вітчизняний і зарубіжний досвід. Економічний вимір сучасної конституції. Конституційно-правові проблеми економічних реформ в Україні. Конституційна економіка: поняття, ознаки, види.

Конституційно-правові інститути, що визначають сучасний характер економічної системи України. Конституційно-правові принципи економічної системи України. Конституційно-правове регулювання відносин власності в Україні.

Конституційно-правовий статус громадян та їхніх спільнот в економічній системі України. Конституційно-правове закріплення основних економічних прав і свобод особи в Україні.

Конституційно-правовий статус держави як елемента економічної системи України. Конституційно-правові аспекти державного регулювання економіки. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування та їхній вплив на модернізацію економічної системи України. Конституційно-правові аспекти формування інститутів громадянського суспільства як суб'єктів економічної системи.

Тема 7. Конституційні засади соціальної системи України

Конституційне право і соціальна система: історико-теоретичні аспекти. Соціальна і правова системи суспільства: поняття, співвідношення, взаємодія. Еволюція конституційно-правового регулювання соціальних відносин: вітчизняний і зарубіжний досвід. Соціальний вимір сучасної конституції. Конституційно-правові проблеми соціальних реформ в Україні. Конституційна і соціальна держава.

Конституційно-правові інститути, що визначають сучасний характер соціальної системи України. Конституційно-правові принципи соціальної системи України. Конституційно-правове регулювання соціальних відносин в Україні. Конституційно-правове закріплення основних соціальних прав і свобод особи в Україні.

Конституційно-правовий статус громадянин та їхніх спільнот в соціальній системі України. Конституційно-правовий статус держави як елемента соціальної системи України. Конституційно-правові аспекти державного регулювання в соціальній сфері. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування та їхній вплив на модернізацію соціальної системи України. Конституційно-правові аспекти формування інститутів громадянського суспільства як суб'єктів соціальної системи.

Тема 8. Конституційні засади духовно-культурної системи в Україні

Конституційне право і духовно-культурна система: історико-теоретичні аспекти. Духовно-культурна і правова системи суспільства: поняття, співвідношення, взаємодія. Еволюція конституційно-правового регулювання духовно-культурних відносин: вітчизняний і зарубіжний досвід. Духовно-культурний вимір сучасної конституції. Конституційно-правові проблеми реформ у духовно-культурній сфері в Україні. Конституційна держава та ідеологічна багатоманітність.

Конституційно-правові інститути, що визначають сучасний характер духовно-культурної системи України. Конституційно-правові принципи духовно-культурної системи України. Конституційно-правове регулювання духовно-культурних відносин в Україні.

Конституційно-правовий статус громадянин та їхніх спільнот в духовно-культурній системі України. Конституційно-правове закріплення основних культурних прав і свобод особи в Україні.

Конституційно-правовий статус держави як елемента духовно-культурної системи України. Конституційно-правові аспекти державного регулювання в духовно-культурній сфері. Конституційна заборона цензури та визнання державою будь-якої ідеології обов'язковою. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування та їхній вплив на модернізацію духовно-культурної системи України.

Конституційно-правові аспекти формування інститутів громадянського суспільства як суб'єктів духовно-культурної системи. Держава і релігійні організації в Україні. Конституційно-правовий статус національних, мовних та інших меншин в Україні. Конституційно-правові засади взаємодії держави із засобами масової інформації в духовно-культурній сфері.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	лаб.	інд.	с.р.		л	с	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Актуальні проблеми теорії конституції												
Тема 1. Поняття конституційного ладу та його співвідношення із суспільним ладом	18	2	2			14	18	2				16
Тема 2. Поняття та ознаки засад конституційного ладу	20	2	2			16	20					20

Тема 3. Система принципів, що становлять засади конституційного ладу України	20	2	2			16	20	2	2			16
Тема 4. Гарантії конституційного ладу та його засад	18	2	2			14	18					18
Разом за розділом 1	76	8	8			60	76	4	2			70
Розділ 2. Конституційні засади окремих підсистем суспільного ладу України												
Тема 5. Конституційні засади політичної системи України	20	2	2			16	20	2	2			16
Тема 6. Конституційні засади економічної системи України	18	2	2			14	18					18
Тема 7. Конституційні засади соціальної системи України	18	2	2			14	18					18
Тема 8. Конституційні засади духовно-культурної системи України	18	2	2			14	18					18
Разом за розділом 2	74	8	8			58	74	2	2			70
Усього годин	150	16	16			118	150	6	4			140

4. Темі семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Поняття конституційного ладу та його співвідношення із суспільним ладом	2	-
2	Поняття та ознаки засад конституційного ладу	2	-
3	Система принципів, що становлять засади конституційного ладу України	2	2
4	Гарантії конституційного ладу та його засад.	2	-
5	Конституційні засади політичної системи України	2	2
6	Конституційні засади економічної системи України	2	-
7	Конституційні засади соціальної системи України	2	-
8	Конституційні засади духовно-культурної системи України	2	-
	Разом	16	4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Зміст завдання	Кількість годин	
			Денна форма	Заочна форма
1	Поняття конституційного ладу та його співвідношення із суспільним ладом	Опрацювати допоміжну літературу за темою. Скласти конспект монографії О.В. Прієшкіної «Конституційний лад України: актуальні питання становлення, інституціоналізації та розвитку»	14	16
2	Поняття та ознаки засад конституційного ладу	Опрацювати допоміжну літературу за темою. Скласти конспект навчального посібника Ю.М. Тодики «Основы конституционного строя Украины»	16	18
3	Система принципів, що становлять засади конституційного ладу України	Опрацювати допоміжну літературу за темою. Скласти конспект наукових статей Л.Р. Наливайко «Принцип демократизму держави в умовах новелізації державного ладу України», «Принцип правової держави як принцип державного ладу України» та «Принцип суверенності і незалежності держави в системі принципів державного ладу України».	16	16
4	Гарантії конституційного ладу та його засад.	Опрацювати допоміжну літературу за темою. Скласти конспект наукових статей Ф.В. Веніславського «Взаємовідносини державно-владних інституцій в аспекті забезпечення стабільності конституційного ладу України» та «Конституційний Суд України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу»	14	18
5	Конституційні засади політичної системи України	Опрацювати допоміжну літературу за темою. Скласти конспект наукових статей А.М. Гільбурта «Еволюція конституційного регулювання політичних відносин», «Конституционно-правовые принципы политической системы Украины» та «"Політичний вимір" сучасної конституції»	16	16
6	Конституційні засади економічної системи України	Опрацювати допоміжну літературу за темою. Скласти конспект монографії В.А. Устименка, Р.А. Джабраїлова, В.М. Кампа, Р.О. Коваленка, М.В. Савчина «Конституційні засади економічної системи України»	14	18
7	Конституційні засади соціальної системи України	Опрацювати допоміжну літературу за темою. Скласти конспект монографії О.В. Скрипнюка О. В. «Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України»	14	18
8	Конституційні засади духовно-культурної системи України	Опрацювати допоміжну літературу за темою. Скласти конспект наукових статей А. Попок та Ю. Решетнікова «Конституційне закріплення державно-конфесійних відносин у пострадянських державах», а також М. Остапенко «Ідеологічний плюралізм: проблема необхідності розвитку і збереження цілісності демократичного суспільства»	14	18
	Разом		118	140

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання розвивають можливості самостійної роботи і сприяють більш поглибленому вивченню теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Індивідуальні завдання з дисципліни «Засади конституційного ладу» полягають у підготовці презентації чи есе за визначеною або обраною аспірантом за допомогою

викладача темою та інших видів робіт, які затверджуються кафедрою. Терміни видачі, виконання і захисту індивідуальних завдань визначаються програмою навчальної дисципліни.

Індивідуальні завдання виконуються особою, яка навчається, самостійно із одержанням необхідних консультацій з боку науково-педагогічного працівника. Допускаються випадки виконання робіт комплексної тематики кількома особами.

Індивідуальні завдання розвивають можливості самостійної роботи і сприяють більш поглибленому вивченню теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Індивідуальні завдання можуть виконуватися у формі наукових статей, виступів (доповідей) на наукових конференціях, наукових есе тощо.

6.1. Правила виконання презентацій

Створення презентацій є однією з форм науково-дослідницької роботи.

Презентація виконується за допомогою програми Microsoft Office PowerPoint і повинна складатися не менше, ніж з 15 слайдів.

Матеріал на слайді можна розділити на головний і додатковий. *Головний* необхідно виділити, щоб при демонстрації слайда він ніс основне смислове навантаження: розміром тексту або об'єкта, кольором, спецефектами, порядком появи на екрані. *Додатковий* матеріал призначений для підкреслення основної думки слайда.

Для різних видів об'єктів рекомендуються різні розміри шрифту. Заголовок слайда краще писати розміром шрифту 22-28, підзаголовок і підписи даних в діаграмах – 20-24, текст, підписи і заголовки осей в діаграмах, інформацію в таблицях – 18-22.

Для виділення заголовка, ключових слів використовуйте напівжирний або підкреслений шрифт. Для оформлення другорядної інформації та коментарів – курсив. На всіх слайдах презентації використовуйте шрифт одної назви.

Для гарного сприйняття презентації з будь-якої відстані в залі, текст краще набирати шрифтом Arial, Bookman Old Style, Calibri, Tahoma, Times New Roman або Verdana.

1. На першому слайді слід вказати назву МОН, назву ВНЗ, кафедру, прізвище, ім'я та по батькові аспіранта і тему презентації, номер навчальної групи.

2. На другому слайді подається зміст презентації.

3. На інших слайдах – наповнення теми.

4. У тексті на слайдах не допускається скорочення слів, крім загальноновживаних (ООН, ЄС, ОБСЄ та ін.).

5. Слайди повинні бути тезисними. Для надання презентації PowerPoint наочності і, якщо це необхідно, барвистості на деяких слайдах можна розмістити різні схеми, графіки, фотографії, малюнки, колажі. Вставлені фотографії або картини повинні бути високої якості і досить великого розміру, інакше при розтягуванні вони втрачають різкість, чим можуть тільки зіпсувати ефект від презентації. При підготовці презентації може бути використаний звуковий супровід.

6. Презентація повинна бути підготовлена у наданому фоні (шаблон слайда). Не слід робити слайди занадто строкатими і розрізненими за кольорним рішенням. Це шкодить формуванню нестійких зорових образів.

7. Слайди повинні або акцентувати увагу на чомусь, або візуалізувати матеріал (ті ж таблиці, схеми, малюнки з позначеннями, якщо є). Не ставте на одному слайді відразу кілька блоків зорової або текстової інформації. Це відволікає, розсіює увагу, погіршує концентрацію.

8. Слайд повинен бути простим для сприйняття – небагато тексту на одному слайді.

Створення презентації включає ряд етапів:

1. Вибір теми.

Аспірант самостійно вибирає тему з переліку тем індивідуально-дослідних завдань. При цьому слід враховувати, що аспірант має право в обсязі навчальної програми з

громадських об'єднань в Україні самостійно обрати тему презентації, яка повинна бути погоджена з викладачем.

2. Аналіз літератури з даної теми.

Презентація – це супровід доповіді або виступу, тому спочатку необхідно розробити концепцію виступу, а потім вже братися за складання презентації.

В основному презентація повинна базуватися на матеріалах з підручників. Тому створенню презентації повинне передувати ретельне й поглиблене вивчення літератури, що відноситься до даної теми. Насамперед, корисно ознайомитися з науковою працею (або зазначеними главами, параграфами, сторонками) у цілому, щоб одержати про неї початкове загальне уявлення, яке може бути розширене за рахунок перегляду передмови, змісту і висновку роботи, якщо вони є. Головне на цьому етапі – виявити стрижневі проблеми досліджуваної теми й зробити їх основними пунктами плану презентації.

3. Виклад змісту теми за допомогою слайдів.

У презентації повинні бути послідовно розглянуті всі питання плану. Важливо прагнути до того, щоб теоретичний зміст роботи пов'язувався з аналізом практично-правових явищ. Аспірант повинен уміти показати, яке практичне значення має знання принципів, закономірностей і категорій.

Під час створення слайдів не варто користуватися застарілими джерелами, у яких можуть міститися помилкові погляди, неточні формулювання і висновки, застарілі цифрові дані. Отже, вміння виділяти головні теоретичні питання і роз'яснювати їх на конкретному матеріалі, використовуючи при цьому сучасну літературу, – такі основні вимоги до підготовки презентації.

Критерії оцінювання презентацій:

1. Ступінь досягнення мети.
2. Зрозумілість і точність викладення авторської позиції.
3. Індивідуальність (авторство, неповторність).
4. Аргументованість (переконливість) позиції.
5. Володіння нормативною, навчальною та науково-монографічною базою.

6.2. Правила виконання есе

Есе (фр. *essai* «спроба, проба, нарис», від лат. *exagium* «зважування») – літературний жанр прозового твору невеликого обсягу і вільної композиції.

На сьогодні есе розглядається у чотирьох аспектах:

1. Жанр критики, літературознавства, що характеризується вільним трактуванням будь-якої проблеми.
2. Різновид нарису, в якому головну роль грає не відтворення факту, зображення вражень, роздумів і асоціацій.
3. Прозовий етюд, який представляє спільні або попередні міркування про який-небудь предмет або з якогось приводу.
4. У сучасному літературознавстві – нарис або стаття, насичені теоретичними, філософськими роздумами

У будь-якому разі есе – це роздум автора над якоюсь проблемою. Тому в есе допускається полеміка з точкою зору інших авторів. Втім цитувати інших авторів можна, але помірковано й доречно. Есе – це абсолютно самостійна робота, написана власним стилем і мовою, тому чим менше цитат, тим краще.

Сьогодні програма підготовки аспіранта передбачає розвиток його творчості. Тому часто на заняттях з гуманітарних дисциплін вдаються саме до написання есе. Есе може бути представлено у вигляді міркування про те, що було почуто, або прочитано, але в будь-якому випадку тема повинна містити якусь проблему. Стиль у есе передбачається вільний, іноді навіть розмовний.

Есе, ймовірно, є найбільш простим способом викладу своїх думок у письмовій формі.

У ході написання есе слід не просто висунути певну проблему, а також виявити певне аналітичне міркування.

При написанні есе слід дотримуватися наступних рекомендацій. Передусім, необхідно вивчити матеріал, що стосується порушеного питання або обраної проблеми. Щодо прочитаного матеріалу слід скласти особистісне враження, власне судження на конкретну тему. Далі треба підготувати аргументацію на захист своєї позиції. Особливим випадком є ситуація, коли ви виявляєте незгоду з позицією автора. У такому разі слід мати вагомі аргументи для обґрунтування своєї позиції. У висновку слід зробити висновки, підвести підсумки своїх роздумів.

Для того, аби краще зрозуміти, що таке есе і як його слід писати, краще за все спиратися на схему (алгоритм). Спочатку треба сформулювати проблему, над якою здійснюватимуться роздуми. Ця проблема закладена вже в саму назву есе, її тільки слід більш широко сформулювати. Під час своїх роздумів і міркувань необхідно висувати ті чи інші припущення (тези). Аби проаналізувати ці припущення, слід навести деякі аргументи за чи проти. Після того, як були висунуті всі припущення з поставленого питання, і вони були проаналізовані, слід зробити висновок. У висновку має бути ще раз згадана проблема і надана коротка відповідь, до чого дійшов автор.

Есе легше буде читати, якщо кожную частину виокремити в окремий абзац. Також кожен доказ (аргумент) можна розпочати з нового рядка.

Структура і обсяг есе

Структура есе визначається вимогами, що ставляться до нього:

1. Думки автора есе з проблеми викладаються у формі коротких тез.
2. Думка має бути підкріплена доказами – тому за тезою слідує аргументи.

Аргументи – це факти, явища суспільного життя, події, життєві ситуації і життєвий досвід, наукові докази, посилання на думку вчених тощо. Краще наводити два аргументи на користь кожної тези: один аргумент здається непереконливим, три аргументи можуть «перевантажити» текст, виконаний в жанрі, орієнтованому на стислість і образність. Таким чином, есе набуває кільцевої структури (кількість тез і аргументів залежить від теми, обраного плану, логіки розвитку думки):

- вступ;
- теза 1, аргументи;
- теза 2, аргументи;
- теза 3, аргументи;
- теза N, аргументи.
- висновок.

При написанні есе важливо також враховувати наступні моменти:

1. Вступ і висновок повинні фокусувати увагу на проблемі (у вступі вона ставиться, у висновку – резюмується точка зору автора).

2. Необхідне виокремлення абзаців, червоних рядків, встановлення логічного зв'язку абзаців: так досягається цілісність роботи.

3. Стил ь викладу: есе властиві емоційність, експресивність, художність. Фахівці вважають, що належний ефект забезпечують короткі, прості, різноманітні за інтонацією пропозиції, вмiле використання «найсучаснішого» розділового знаку – тире. Втім, стиль відображає особливості особистості, про це теж корисно пам'ятати.

Обсяг есе – 7-10 сторінок комп'ютерного тексту. Есе має бути виконане комп'ютерним набором на аркушах паперу формату А-4. Поля: верхнє і нижнє – 2 см., лiве – 2,5 см., праве – 1,5 см. Нумерація сторінок – у верхньому правому куті, титульна сторінка не нумерується. Оформлення цитат – посторінкове скрізне. Список використаних джерел подається наприкінці тексту і має становити 5-7 найменувань.

Критерії оцінювання есе

При перевірці та оцінці есе звертається увага на наступні критерії:

1. Ступінь досягнення мети.
2. Зрозумілість і точність викладення авторської позиції.
3. Індивідуальність (авторство, неповторність).
4. Аргументованість (переконливість) позиції.
5. Володіння нормативною, навчальною та науково-монографічною базою.
6. Навички письмової мови.

6.3. Теми для презентацій (есе)

1. Динаміка конституційних цінностей в умовах демократичного транзиту.
2. Право Українського народу визначати і змінювати конституційний лад: матеріальні та процесуальні проблеми реалізації.
3. Конституційні межі суверенних прав народу.
4. Народний суверенітет в епоху інформаційно-комунікаційних технологій: конституційно-правові форми реалізації.
5. Воля народу в умовах плюралістичної демократії: реальність чи юридична фікція?
6. Державний суверенітет і наддержавні утворення: виклики XXI століття.
7. Роль конституційного права у розбудові демократичної, правової соціальної держави.
8. Соціальна держава і соціальні стандарти: виклики для України.
9. Соціальна держава: концептуальні переваги і недоліки.
10. Україна як демократична, правова, соціальна держава: декларація чи реальність?
11. Людина як найвища соціальна цінність: шляхи реалізації конституційних декларацій.
12. Принцип законності: пережиток минулого чи недооцінена конституційна цінність?
13. Єдина державна мова: гарантія національної державності чи джерело міжнаціональних конфліктів?
14. Верховенство права: конституційна цінність чи конституційна химера?
15. Верховенство права в інтерпретації Венеційської комісії Ради Європи.
16. Громадська активність та конституційно-правові форми її реалізації.
17. Конституційна політика в Україні: у пошуках оптимальної моделі.
18. Держава і церква: конституційно-правові аспекти взаємодії.
19. Форма правління в Україні: сучасний стан і шляхи модернізації.
20. Унітаризм і децентралізація: виклики і перспективи для України.
21. Демократія в Україні: конституційно-правові аспекти.
22. Органи, що не належать до жодної з гілок влади: норма чи аномалія?
23. Як в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування: спроба критичного аналізу.
24. Конституційно-правові межі плюралізму.
25. Конституційна економіка: якою має бути українська модель?
26. Державна політика в духовно-культурній сфері в умовах ідеологічного плюралізму: конституційно-правовий вимір.
27. Правові позиції Конституційного Суду України щодо засади конституційного ладу України.

7. Методи навчання

Методи навчання – це впорядковані способи діяльності педагога і студентів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань. Вони реалізуються через систему прийомів та засобів навчальної діяльності.

При викладанні та опануванні студентами навчальної дисципліни Інститути громадянського суспільства використовуються наступні методи навчання:

- словесні (розповідь, пояснення, лекція, бесіда);
- наочні (ілюстрація);
- практичні (вирішення кейсів).

Крім того, за рівнем самостійної розумової діяльності застосовуються методи:

- проблемного викладу;
- частково-пошуковий метод;
- дослідницький метод

8. Методи контролю

Методи контролю – це способи діагностичної діяльності, які дозволяють здійснювати зворотний зв'язок у процесі навчання з метою отримання даних про успішність навчання, ефективність навчального процесу.

Контрольні заходи визначають відповідність рівня набутих аспірантами знань, умінь та навичок вимогам нормативних документів щодо вищої освіти.

Самоконтроль призначений для самооцінки здобувачами вищої освіти якості засвоєння навчального матеріалу навчальної дисципліни (розділу, теми). З цією метою в навчальних посібниках для кожної теми (розділу), а також у методичних розробках для семінарських занять передбачаються питання для самоконтролю.

Кафедральний контроль проводиться з метою оцінки рівня підготовки аспірантів з навчальної дисципліни на різних етапах її вивчення і здійснюється у вигляді вхідного, поточного, рубіжного та семестрового контролю.

В освітньому процесі використовуються такі види контролю результатів навчання: вхідний, поточний протягом семестру, контрольні роботи, передбачені навчальним планом, приймання індивідуальних завдань, курсових робіт, підсумковий семестровий, відстрочений контроль.

Вхідний контроль проводиться перед вивченням нового курсу з метою визначення рівня підготовки аспірантів з дисциплін, які забезпечують цей курс. Вхідний контроль проводиться на першому занятті за завданнями, що відповідають програмам попереднього навчання. Результати контролю аналізуються на кафедральних (міжкафедральних) нарадах та засіданнях методичних комісій спільно з науково-педагогічними працівниками, які проводять заняття із забезпечувальною дисципліни. За результатами вхідного контролю розробляються заходи з надання індивідуальної допомоги аспірантам, коригування освітнього процесу.

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять протягом семестру. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового контролю на практичних, семінарських заняттях, лекціях, у формі колоквиуму, виступів аспірантів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо. Конкретні форми проведення поточного контролю та критерії оцінки рівня знань визначаються програмою навчальної дисципліни. Результати оцінювання роботи аспірантів мають бути доведені до відома аспірантів своєчасно. Формою поточного контролю є ректорські контрольні роботи. Результати оцінювання ректорських контрольних робіт можуть зараховуватися як результати виконання контрольної роботи, передбаченої навчальним планом.

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання аспіранта. Він проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни. Семестровий контроль проводиться у формі заліку або семестрового екзамену з конкретної навчальної дисципліни. Аспіранта допускають до семестрового контролю за умови виконання ним усіх видів робіт, передбачених навчальним планом на семестр з цієї дисципліни.

Семестровий екзамен – форма підсумкового контролю з окремої навчальної дисципліни за семестр, що спрямована на перевірку засвоєння теоретичного та практичного матеріалу. Екзамени складають за екзаменаційними білетами, затвердженими кафедрою. Викладач в обов'язковому порядку повинен ознайомити аспірантів зі змістом екзаменаційних питань, зразком екзаменаційного білету на початку вивчення навчальної дисципліни.

Максимальна сума балів, яку може набрати аспірант при складанні екзамену з навчальної дисципліни, складає 40.

Оцінка підсумкового контролю виставляється за національною шкалою як сума балів, набраних здобувачем вищої освіти протягом семестру при виконанні контрольних заходів, передбачених програмою навчальної дисципліни та балів, набраних при складанні семестрового екзамену.

Максимальна сума балів, які може набрати аспірант при вивченні навчальної дисципліни, складає 100.

Питання, які виносяться на складання проміжного та підсумкового контролю

1. Поняття конституційного ладу та його співвідношення із суспільним ладом.
2. Еволюція та основні моделі конституційного закріплення суспільного ладу. Суспільний лад у конституціях різних «поколінь».
3. Закріплення суспільного ладу в чинній Конституції України.
4. Поняття та ознаки конституційного ладу.
5. Умови існування конституційного ладу. Об'єктивно-суб'єктивний характер конституційного ладу.
6. Співвідношення конституційного і державного ладу. Діалектика взаємодії суспільного і конституційного ладу.
7. Поняття та ознаки засад конституційного ладу.
8. Засади конституційного ладу як провідний генеральний інститут конституційного права України. Співвідношення засад конституційного ладу з іншими інститутами конституційного права.
9. Нормативне закріплення засад конституційного ладу.
10. Засади конституційного ладу і конституційно-правові цінності.
11. Засади конституційного ладу і конституційна правосвідомість.
12. Засади конституційного ладу в структурі конституціоналізму.
13. Роль засад конституційного ладу у стабілізації суспільного ладу та його прогресивного розвитку.
14. Засади конституційного ладу в системі принципів права.
15. Політико-правовий характер засад конституційного ладу.
16. Абстрактність засад конституційного ладу.
17. Ідеологічна загальноприйнятність засад конституційного ладу.
18. Стабільність засад конституційного ладу.
19. Системність засад конституційного ладу.
20. Система принципів, що становлять засади конституційного ладу України: загальна характеристика.
21. Принципи народного і державного суверенітету: зміст і співвідношення.
22. Принцип найвищої соціальної цінності як прояв гуманізму конституційного ладу.
23. Принцип соціальної держави та його значення для соціально-економічного розвитку.
24. Принципи верховенства права і правової держави: зміст і співвідношення.
25. Принципи республіканізму, унітаризму та демократизму як конституційні характеристики форми української держави.
26. Принцип поділу державної влади як структурно-функціональний принцип організації та діяльності державного апарату.
27. Принцип визнання і гарантування місцевого самоврядування як прояв децентралізації в територіальній організації публічної влади.
28. Принцип гласності (транспарентності) та його роль в умовах інформаційного суспільства.
29. Принцип визнання міжнародно-правових стандартів як конституційна засада зовнішньої та внутрішньої політики.

30. Принцип плюралізму та його значення для забезпечення суспільної злагоди.
31. Поняття й види гарантій конституційного ладу та його засад.
32. Організаційно-правовий механізм гарантування конституційного ладу.
33. Роль громадян, їхніх колективів, органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства у гарантуванні конституційного ладу.
34. Основні загрози конституційному ладові, їх причини та наслідки. Конституційний лад і національна безпека.
35. Конституційно-правові заходи примусу в механізмі гарантування конституційного ладу.
36. Конституційні засади політичної системи України: загальна характеристика.
37. Еволюція конституційно-правового регулювання політичних відносин: вітчизняний і зарубіжний досвід.
38. Політичний вимір сучасної конституції.
39. Конституційно-правові проблеми політичних реформ в Україні.
40. Конституційна політика і політична конституція.
41. Конституційно-правові інститути, що визначають сучасний характер політичної системи України.
42. Конституційно-правові принципи політичної системи України.
43. Конституційно-правовий статус громадянин та їхніх спільнот у політичній системі України.
44. Конституційна форма держави як провідного елемента політичної системи України.
45. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування та їхній вплив на модернізацію політичної системи України.
46. Конституційно-правові аспекти формування інститутів громадянського суспільства як суб'єктів політичної системи.
47. Конституційні засади економічної системи України: загальна характеристика.
48. Еволюція конституційно-правового регулювання економічних відносин: вітчизняний і зарубіжний досвід.
49. Економічний вимір сучасної конституції.
50. Конституційно-правові проблеми економічних реформ в Україні.
51. Конституційна економіка: поняття, ознаки, види.
52. Конституційно-правові інститути, що визначають сучасний характер економічної системи України.
53. Конституційно-правові принципи економічної системи України.
54. Конституційно-правове регулювання відносин власності в Україні.
55. Конституційно-правовий статус громадянин та їхніх спільнот в економічній системі України.
56. Конституційно-правовий статус держави як елемента економічної системи України.
57. Конституційно-правові аспекти державного регулювання економіки.
58. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування та їхній вплив на модернізацію економічної системи України.
59. Конституційно-правові аспекти формування інститутів громадянського суспільства як суб'єктів економічної системи.
60. Конституційні засади соціальної системи України: загальна характеристика.
61. Еволюція конституційно-правового регулювання соціальних відносин: вітчизняний і зарубіжний досвід.
62. Соціальний вимір сучасної конституції.
63. Конституційно-правові проблеми соціальних реформ в Україні.
64. Конституційна і соціальна держава.
65. Конституційно-правові інститути, що визначають сучасний характер соціальної системи України.
66. Конституційно-правові принципи соціальної системи України.
67. Конституційно-правове регулювання соціальних відносин в Україні.

68. Конституційно-правове закріплення основних соціальних прав і свобод особи в Україні.
69. Конституційно-правовий статус громадянин та їхніх спільнот в соціальній системі України.
70. Конституційно-правовий статус держави як елемента соціальної системи України.
71. Конституційно-правові аспекти державного регулювання в соціальній сфері.
72. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування та їхній вплив на модернізацію соціальної системи України.
73. Конституційно-правові аспекти формування інститутів громадянського суспільства як суб'єктів соціальної системи.
74. Конституційні засади духовно-культурної системи в Україні: загальна характеристика.
75. Еволюція конституційно-правового регулювання духовно-культурних відносин: вітчизняний і зарубіжний досвід.
76. Духовно-культурний вимір сучасної конституції.
77. Конституційно-правові проблеми реформ у духовно-культурній сфері в Україні.
78. Конституційна держава та ідеологічна багатоманітність.
79. Конституційно-правові інститути, що визначають сучасний характер духовно-культурної системи України.
80. Конституційно-правові принципи духовно-культурної системи України.
81. Конституційно-правове регулювання духовно-культурних відносин в Україні.
82. Конституційно-правовий статус громадянин та їхніх спільнот в духовно-культурній системі України.
83. Конституційно-правове закріплення основних культурних прав і свобод особи в Україні.
84. Конституційно-правовий статус держави як елемента духовно-культурної системи України. Державне регулювання в духовно-культурній сфері.
85. Конституційна заборона цензури та визнання державою будь-якої ідеології обов'язковою.
86. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування та їхній вплив на модернізацію духовно-культурної системи України.
87. Конституційно-правові аспекти формування інститутів громадянського суспільства як суб'єктів духовно-культурної системи.
88. Взаємодія держави і релігійних організацій в Україні в аспекті духовно-культурних засад конституційного ладу.
89. Конституційно-правовий статус національних, мовних та інших меншин в Україні в аспекті духовно-культурних засад конституційного ладу.
90. Взаємодія держави із засобами масової інформації в духовно-культурній сфері.

9. Схема нарахування балів

Денна форма навчання

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за екзамен – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях $\sum 30 = 30$:

Формула обчислення

$$\sum 30 = \frac{\sum 1}{\sum 2} \times 6 \text{ (шість)}$$

Примітка:

$\sum 30$ – сума максимальної кількості балів

$\sum 1$ – сума балів, що отримав аспірант за відповіді на практичних (семінарських) заняттях.

$\sum 2$ – кількість семінарських занять протягом семестру.

6 – коефіцієнт

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Екзамен	Сума
Розділ 1				Розділ 2				Самостійна робота	Індивідуальне завдання	Разом	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8				
$\Sigma 30$								20	10	60	40
											100

T1, T2... T4 – теми семінарських занять

Відповідь на семінарському занятті – **1-5 балів**.

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях за п'ятибальною шкалою оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- аспірант активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;

- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;

- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- аспірант активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;

- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- аспірант на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;

- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, причому відповіді нечіткі;

- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;

- аспірант виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;

- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- аспірант припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;

- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Заочна форма навчання

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за екзамен – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповідь на семінарському занятті – 10:

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Екзамен	Сума
Семінарське заняття	Самостійна робота	Індивідуальне завдання	Разом		
10	30	20	60	40	100

Відповідь на семінарському занятті – **2-10 балів**.

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях за п'ятибальною шкалою оцінок.

10 балів ставиться за наступних умов:

- аспірант активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;

- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;

- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

8 балів ставиться за наступних умов:

- аспірант активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;

- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

6 балів ставиться за наступних умов:

- аспірант на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;

- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, причому відповіді нечіткі;

- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

4 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;

- аспірант виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;

- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

2 бали ставиться за наступних умов:

- аспірант припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;

- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
90-100	відмінно

70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна література

Правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Акт проголошення незалежності України від 24.08.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>.
3. Декларація прав національностей України від 01.11.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12>.
4. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
5. Конституція Автономної Республіки Крим від 21.10.1998, затв. Законом України від 23.12.1998. № 350-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/350-14>.
6. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.
7. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 10.02.1998 № 90/98-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/90/98-вр>.
8. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.
9. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 03.02.2015 № 141-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/141-19>.
10. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
11. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.
12. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
13. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992 № 2782-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.
14. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
15. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>.
16. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII (в ред. Закону від 13.01.2011 № 2938-VI). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
17. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.
18. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР (в ред. Закону України від 22.12.2005 № 3277-IV). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/116/95-вр>.
19. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.
20. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

21. Про місцеві вибори: Закон України від 14.07.2015 № 595-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/595-19>.
22. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.
23. Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 01.12.1998 № 281-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/281-14>.
24. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25.06.1992 № 2494-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>.
25. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 № 2625-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>.
26. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2365-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.
27. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.
28. Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим: Закон України від 02.03.2000 № 1524-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1524-14>.
29. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
30. Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим: Закон України від 16.06.2011 № 3530-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3530-17>.
31. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/183/98-вр>.
32. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987-12>.
33. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 № 2493-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>.
34. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
35. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07.2002 № 93-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93-15>.
36. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>.
37. Про столицю України – місто-герой Київ: Закон України від 15.01.1999 № 401-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/401-14>.
38. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/print1455178795475062>.
39. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII (в ред. Закону від 12.01.2006 № 3317-IV). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>.
40. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр>.
41. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>.
42. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>.
43. Рішення Конституційного Суду України про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України (у справі щодо несумісності депутатського мандата) від 13.05.1997 № 1-зп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-97>.
44. Рішення Конституційного Суду у справі за конституційним зверненням Барабаша Олександра Леонідовича щодо офіційного тлумачення частини п'ятої статті 94 та статті 160 Конституції України (справа про набуття чинності Конституцією України) від 03.10.1997 №

4-зп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-97>.

45. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянки Дзюби Галини Павлівни щодо офіційного тлумачення частини другої статті 55 Конституції України та статті 248-2 Цивільного процесуального кодексу України (справа громадянки Дзюби Г.П. щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи) від 25.11.1997 № 6-зп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-97>.

46. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) від 25.12.1997 № 9-зп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97>.

47. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 158 та статті 159 Конституції України (справа щодо внесення змін до Конституції України) від 09.06.1998 № 8-рп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-98>.

48. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 103 Конституції України в контексті положень її статей 5, 156 та за конституційним зверненням громадян Галайчука Вадима Сергійовича, Подгорної Вікторії Валентинівни, Кислої Тетяни Володимирівни про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої, четвертої статті 5 Конституції України (справа про здійснення влади народом) від 05.10.2005 № 6-рп/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-05>.

49. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 101 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положень частин першої, п'ятої статті 103 Конституції України у системному зв'язку з пунктом 16 розділу XV „Перехідні положення” Конституції України (справа про строк, на який обирається Президент України) від 15.05.2014. № 5-рп/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-14>.

50. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення "на наступній черговій сесії Верховної Ради України", яке міститься у статті 155 Конституції України, від 15.03.2016 № 1-рп/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-16>.

Підручники та навчальні посібники:

1. Актуальні проблеми конституційного права України: підручник / за ред. А.Ю. Олійника. Київ: Скіф, 2012. 552 с.
2. Конституційне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Т.1 / за ред. В.Ф. Погорілка. Київ: Юридична думка, 2006. 544 с.
3. Конституційне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Т.2 / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2008. 800 с.
4. Проблеми сучасної конституціоналістики. Випуск 1: навч. посіб. / за ред. М.П. Орзіха. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 272 с.
5. Проблеми сучасної конституціоналістики. Випуск 2: Конституційні перетворення в Україні: навч. посіб. / за ред. М.П. Орзіха. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 432 с.
6. Проблеми сучасної конституціоналістики. Випуск 3: Сучасний український конституціоналізм: навч. посіб. / за ред. А.Р. Крусян. Одеса: Фенікс, 2015. 526 с.
7. Серьогін В. О. Конституційне право України: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2010. 368 с.
8. Федоренко В.Л. Конституційне право України: підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

Допоміжна література:

1. Аллан Т.Р.С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права / пер. з англ. Р. Семківа. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2008. 385 с.
2. Бабенко К.А. Конституційне регулювання основ суспільного ладу як предмет дослідження науки конституційного права. *Держава і право. Юридичні і політичні науки.*

2007. Вип. 35. С. 172-179.

3. Баймуратов М.О., Сліденко І.Д. Категорія «конституційний лад»: до проблеми визначення у сучасному конституційному (державному) праві. *Держава і право: Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. 2010. Вип. 49. С. 112-121.

4. Барабаш Ю.Г. Демократія в системі цінностей конституційного ладу (за матеріалами практики Конституційного Суду України). *Вісник Конституційного Суду України*. 2009. № 5. С. 89-97.

5. Барабаш Ю.Г. Право визначення конституційного ладу народом України (Аналітична записка № 2 Комісії з питань здійснення народовладдя). *Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності: бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів*. 2012. № 3. С. 4-14.

6. Барабаш Ю.Г. Установча влада Українського народу як конституційний феномен. *Право України*. 2009. № 11. С. 76-79.

7. Батанов О.В., Приходько Х.В. Феноменологія сучасного унітаризму: аксіологічні, онтологічні та телеологічні аспекти. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 7. С. 69-78.

8. Берченко Г. В. Конституційний принцип багатоманітності (плюралізму) як ключова засада громадянського суспільства. *Демократія у країнах Східної Європи: конституційно-правовий вимір (Тодиківські читання): зб. тез наук. доп. і повідомл. четвертої міжнар. наук. конф. молодих вчених, асп. і студ. (27–28 трав. 2011 р.)*. Харків, 2011. С. 181–182.

9. Белов Д.М. Конституційний лад як основний елемент конституціоналізму. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2011. Вип. 17. С. 24-27.

10. Белов Д.М., Гаврилко В.С. Поняття та елементи конституційного ладу: окремі аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 27. Том 1. С. 77-79.

11. Бисага Ю.М., Гарагонич О.В. Конституційні основи правового господарського порядку в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2006. Вип. 5. С. 145–146.

12. Веніславський Ф.В. Взаємовідносини державно-владних інституцій в аспекті забезпечення стабільності конституційного ладу України. *Проблеми законності: респ. міжвідом. наук. зб.* Харків, 2008. Вип. 93. С. 38–44.

13. Веніславський Ф.В. Конституційний Суд України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. № 2. С. 130-137.

14. Гайворонський В. Конституційний принцип верховенства права. *Право України*. 2003. № 5. С. 24-28.

15. Гільбурт А.М. «Політичний вимір» сучасної конституції. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 1. Т.1. С. 74-82.

16. Гільбурт А.М. Еволюція конституційного регулювання політичних відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. Вип. 56. Т.1. С. 34-40.

17. Гільбурт А.М. Конституційно-правовий статус громадян та їхніх спільнот у політичній системі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7 (281). С. 125-130.

18. Гільбурт А.М. Політична та правова системи суспільства: співвідношення і взаємодія. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 6. С. 26-30.

19. Головатий С. П. Верховенство права: ідея, доктрина, принцип: автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2009. 44 с.

20. Головащенко О.С. Соціальна держава на сучасному етапі розвитку. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2009. Вип. 18. С. 5-62.

21. Гонюкова Л. Політичний плюралізм як умова розвитку демократичної держави: європейський досвід. *Вісник Національної академії державного управління. Серія: Державне*

- управління. 2009. № 3. С. 195-201. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2009-3-25.pdf>
22. Гринюк Р. Ф. Ідея правової держави: теоретико-правова модель і практична реалізація. Київ: Вид. Дім "Ін Юре", 2004. 388 с.
23. Гудзь Т.І. Конституційне закріплення суспільного ладу: основні підходи. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 1-25.
24. Завидняк І.І. Конституційний лад України та національна безпека: співвідношення у контексті доктрини верховенства права (rule of law). *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 123-126.
25. Задорожня Г.В. Основи конституційного ладу в Україні. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2008. № 3. С. 74-77.
26. Заєць А. Принцип верховенства права (теоретико-методологічне обґрунтування). *Вісник Академії правових наук України*. 1998. № 2. С. 3-15.
27. Заяць Н.В. Народне представництво: сутність, суб'єкти та особливості здійснення в Україні: монографія. Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2012. 300 с.
28. Ковальчук В., Богів Я. Конституційно-правова доктрина народного суверенітету: історія становлення та сучасна інтерпретація. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. № 894. Серія: Юридичні науки. Вип. 18. 2018. С. 154-165.
29. Козюбра М. Принцип верховенства права і конституційна юрисдикція. *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. № 4. С. 24-32.
30. Колісник В.П. Сутність конституціоналізму, конституційна доктрина та головні доктринальні підходи до визначення конституційного ладу. *Право України*. 2013. № 12. С. 71-92.
31. Колот А. М., Герасименко О. О. Соціальна держава: генезис і перспективи розвитку. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2017. № 1. С. 8-36.
32. Конституційні засади економічної системи України: монографія / В.А. Устименко, Р.А.Джабраїлов, В.М.Кампо, Р.О.Коваленко, М.В. Савчин / НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. Донецьк ТОВ «Юго-Восток», 2011. 258 с.
33. Конституція України: наук.-практ. коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш [та ін.]; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2011. 1128 с.
34. Кравчук В. Інститут основ конституційного ладу у системі конституційного права України. *Історико-правовий часопис*. 2015. №1 (5). С. 55-61.
35. Кравцова З. С. Моделі конституційного закріплення принципів конституційного ладу. *Право і громадянське суспільство*. 2014. №1. С. 27-35.
36. Крикунов О. Конституційний принцип верховенства права та підходи до його інтерпретації у зарубіжних державах та Україні. *Історико-правовий часопис*. 2015. №1 (5). С. 61-67.
37. Кушніренко О.Г. Конституційний Суд України Конституційний Суд України як гарант охорони і захисту засад як гарант охорони і захисту засад конституційного ладу держави. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2003. Вип. 6. С. 40-45.
38. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Вплив конституційних принципів політичної та ідеологічної багатоманітності на реалізацію громадянами України свободи слова та інформації. *Європейські перспективи*. 2013. № 8. С. 5-9.
39. Литвинов О. Республіканський принцип як ключова засада сучасного конституціоналізму. *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 2. С. 80-87.
40. Мазур Т. І. Державний суверенітет як політико-правове явище. *Актуальні проблеми політики*. 2014. Вип. 52. С. 222-229.
41. Мірошніченко Ю.Р. Конституційно-правове забезпечення народовладдя в Україні: монографія. Київ: Фенікс, 2012. 360 с.
42. Місцеве самоврядування в Україні в умовах становлення правової держави: монографія / за ред. Ю.М. Тодики, В.А. Шумілкіна. Харків: Одиссей, 2004. 392 с.

43. Міщук В.В. Унітаризм як принцип державного устрою. *Університетські наукові записки*. 2010. № 4 (36). С. 12-16.
44. Наливайко Л.Р. До визначення поняття «принципи державного ладу України». *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 8. С. 3-6.
45. Наливайко Л.Р. Принцип демократизму держави в умовах новелізації державного ладу України. *Юридична Україна*. 2011. № 5. С. 4-9.
46. Наливайко Л.Р. Принцип правової держави як принцип державного ладу України. *Соціологія права*. 2011. № 2 (17). С. 35-43.
47. Наливайко Л.Р. Принцип суверенності і незалежності держави в системі принципів державного ладу України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 6. С. 19-26.
48. Наливайко Л.Р. Система організаційно-правових гарантій державного ладу України. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 1. С. 3-12.
49. Наливайко Л.Р., Романов М.Ю. Реалізація принципу транспарентності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 41. Том 1. С. 48-51.
50. Наливайко Л.Р., Шаркань М.П. Принцип верховенства права: міжнародні стандарти, юридична регламентація та проблеми реалізації в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 3-10.
51. Овсієнко О.В. Розбудова соціальної держави в Україні: пошук оптимальної економічної моделі. *Вісник Нац. ун-ту «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». Серія : Економічна теорія та право*. 2013. № 3. С. 34–46.
52. Остапенко М. Ідеологічний плюралізм: проблема необхідності розвитку і збереження цілісності демократичного суспільства. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 2010. Вип. 21. С. 8-23
53. Павшук К.О. Демократія в системі цінностей конституційного ладу сучасної держави (загальнотеоретичні аспекти). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2012. № 4. С. 42-49.
54. Петришин О.В. Верховенство права як принцип дії права. *Українське право*. 2006. Число 1. С. 47-51.
55. Подвірна О.В. Теоретико-правова характеристика конституційного ладу України та його роль у розбудові держави. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23). С. 17-20.
56. Попок А., Решетніков Ю. Конституційне закріплення державно-конфесійних відносин у пострадянських державах. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013 Вип. 2 (17). С. 11-19.
57. Прієшкіна О.В. Економічні основи конституційного ладу України: досвід концептуального дослідження. *Правова держава*. 2005. № 8. С. 29-34.
58. Прієшкіна О.В. Засади конституційного ладу України: системний підхід та змістовне наповнення. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2010. № 50. С. 139-144.
59. Прієшкіна О.В. Конституційний лад України: актуальні питання становлення, інституціоналізації та розвитку: монографія. Одеса: Фенікс, 2008. 280 с.
60. Прієшкіна О.В. Основи конституційного ладу в системі Конституції України. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 3-96.
61. Прієшкіна О.В. Розподіл єдиної державної влади як принцип засад конституційного ладу України. *Юридичний вісник*. 2015. № 3. С. 162-168.
62. Прієшкіна О.В. Теоретичні та практичні аспекти гарантій конституційного ладу України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2010. Вип. 51. С. 196-200.
63. Реньов Є.В. Демократія як базова цінність конституційного ладу України. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С. 1-45.
64. Реньов Є.В. Проблеми гарантування стабільності та динамізму цінностей конституційного ладу України. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія: Право. 2015. Вип. 33. Том 1. С. 101-104.

65. Рябовол Л.Т. Гарантії конституційного ладу України як предмет дослідження: реалізація системного підходу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 4. С. 29-32. URL: http://lsej.org.ua/4_2017/8.pdf.

66. Рябовол Л.Т. Засади конституційного ладу України як предмет дослідження: обґрунтування необхідності впорядкування термінологічного апарату. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 49-52.

67. Рябовол Л.Т. Конституційний лад України: наукова дискусія щодо визначення поняття і структурування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 37-41.

68. Савенко М.Д. Принципи Конституції. *Наукові записки. Том 53. Юридичні науки*. С. 13-16.

69. Савчин М.В. Конституційний лад України та економічний конституціоналізм. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 96-100.

70. Сковронський Д.М. Сучасні моделі соціальної держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. № 850. Серія: Юридичні науки. 2016. С. 264-271.

71. Скрипнюк О.В. Конституційний лад в Україні: методологічні проблеми розвитку та вдосконалення в контексті конституційної модернізації. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. №4. С. 123-134.

72. Скрипнюк О.В. Конституційний лад України: ознаки, принципи, гарантії. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. № 4 (14). С. 46-51.

73. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000.

74. Скупінський О.В. Державне регулювання економіки: конституційно-правовий аспект. *Актуальні проблеми права: теорія і практика: зб. наук. праць*. 2011. № 19. С. 501-508.

75. Скупінський О.В. До питання про конституційне закріплення форм власності в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутр. справ*. 2009. № 3 (46). С. 176-186.

76. Скупінський О.В. Конституційна економіка: поняття та перспективи для України. *Форум права*. 2011. № 1. С. 78-89. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11covpdu.pdf>.

77. Скупінський О.В. Конституційно-правові принципи економічної системи України. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 2 (61). С. 196-206.

78. Словська І.Є. Конституційний лад як об'єкт злочинів проти основ національної безпеки України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 3. Т.1. С. 66-69.

79. Соціальна держава: український вибір: монографія / В. А. Гошовська, Л. І. Ільчук, Н.П. Баранова та ін.; Центр перспектив. соц. досліджень, М-во праці та соц. політики, НАН України. 2-ге вид. Київ, 2007. 335 с.

80. Таманага Б. Верховенство права. Історія. Політика. Теорія / пер. з англ. А. Іщенко. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2007. 208 с.

81. Тодика Ю.М., Серьогін В.О. Конституційний принцип гласності: поняття та сутність. *Вісник Академії правових наук України*. 1998. №1 (12). С. 50-58.

82. Хома Н. М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід: монографія / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: Юрид. думка, 2012. 591 с.

83. Шевчук С. В. Доктрина верховенства права та конституціоналізму: історична генеза. *Право України*. 2010. № 3. С. 52-61.

84. Шевчук С.В. Формальна та органічна характеристика принципу верховенства права: до нових методів тлумачення конституції. *Українське право*. 1998. № 2. С. 56-68.

85. Щебетун І.С. Конституційні принципи та система місцевого самоврядування: співвідношення та взаємозв'язок. *Правничий часопис Донецького університету*. 2014. № 1-2.

С. 28-36.

86. Яковюк І.В. Соціальна держава: до визначення змісту поняття. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 3 (26). С. 37-47.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – <http://portal.rada.gov.ua/>
2. Офіційне інтернет-представництво Президента України. – <http://www.president.gov.ua/>
3. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – <http://www.kmu.gov.ua/>
4. Офіційний веб-портал органів судової влади України. – <http://court.gov.ua/>
5. Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України. – <http://www.ccu.gov.ua/>
6. Офіційний веб-сайт Верховного Суду. – <http://www.scourt.gov.ua/>
7. Офіційний веб-сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – <http://www.ombudsman.kiev.ua/>
8. Офіційний веб-сервер Центральної виборчої комісії. – <http://www.cvk.gov.ua/>